

Indoklás a Kiss Lajos-díj 2008. évi odaítéléséhez

A Kiss Lajos-díj alapító okirata szerint a díj odaítélésére 2 vagy 3 évenként kerülhet sor. A díjat a kuratórium első ízben 2006-ban ítélte oda, s úgy ítélte meg, hogy az azt követően eltelt két év során a magyar történeti névkutatás általában is, és az egyes kutatói teljesítményekre nézve is olyan jelentős eredményeket mutatott fel, hogy a díj kiadása 2008-ban minden tekintetben indokolttá vált.

A kuratórium — mérlegelve a történeti névkutatásban felmutatott teljesítményeket — egyhangú véleménnyel úgy döntött, hogy a Kiss Lajos-díjat 2008-ban dr. Rác Anitának, a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke adjunktusának ítéli oda az alábbi indokok alapján.

Rác Anita eddigi tudományos pályája egy bő évtizedet ölel fel, első tanulmánya 1996-ban jelent meg. Valamennyi írásában a helynevek nyelvi kérdéseivel foglalkozik, lényegében minden esetben történeti szempontokat érvényesítve. Vizsgálatainak középpontjában az ómagyar kor áll.

Rác Anita termékeny szerző: eddig két könyve és csaknem 20 tanulmánya jelent meg, de további munkákat — közte három könyvet is — tett közzé társszerzőként. Szakterületének fontosabb konferenciáin rendszeresen vesz részt előadásokkal.

Tanulmányainak jó része két kérdéskör köré csoportosul: egyrészt a régi magyar településnevek keletkezésének és változásának körülményeit kutatja, másrészt pedig az egykori Bihar vármegye helyneveit vizsgálja. Foglalkozott a terület régi helyneveinek szerkezeti változásaival, bemutatta Bihar népnévi, illetőleg patrociniumi eredetű településneveit, elemezte továbbá az e névkincset alkotó földrajzi köznevek állományát. Tanulmányai jelentek meg az ómagyar kori településnevek differenciálódásának folyamatáról, valamint a helynevek hangszerkezeti kérdéseiről. Újabban a helyneveknek és a történeti etnikai kutatásoknak a kapcsolata felé fordult a figyelme. Ennek első jeleként Bihar megye etnikai viszonyairól tett közzé tanulmányt a régi helynévanyag tanúsága alapján, ezt követően pedig tanulmányok sorában vette szemügyre a korai ómagyar kor idevágó településnévtípusait. Bemutatta a népnévi helyneveket, majd a törzsnévi és az ún. pseudo-törzsnévi eredetű településneveket. E szisztematikusan építkező tanulmányok készülő habilitációs értekezésének tematikáját körvonalazzák.

Rác Anita írásaiban a nyelv tudományi szemlélet mellett meghatározó módon van jelen a történettudományi érdeklődés is: magyar-történelem szakos végzettségéhez méltó módon a névkutatást valódi interdiszciplináris tudományterületként műveli. A nyelvészeti és történettudományi forrásanyag és előzményirodalom kritikai szemléletű felülvizsgálata munkáiban következetesen

megjelenik, s mindez szilárd alapot ad újszerű következtetései számára is. Eddig közzétett tanulmányai összességében könyvnyi terjedelműek.

Dolgozatai rangos fórumokon jelentek meg, írásait a Magyar Nyelvjárások, a Névtani Értesítő, a Folia Uralica Debreceniensia, a Helynévtörténeti Tanulmányok közölte, emellett konferenciakötetekben és köszöntő könyvekben is publikált. Munkáinak visszhangját mutatja, hogy a rájuk való hivatkozások száma megközelíti a százat. Rácz Anita aktívan részt vesz a kutatási területébe vágó tudományos konferenciák munkájában is: a névtani konferenciák mellett tartott előadásokat többek között a Hungarológiai Kongresszuson és a Nemzetközi Magyar Nyelvtudományi Kongresszuson is, és előadója volt a Magyar Nyelvtudományi Társaság központi előadássorozatának is.

Rácz Anita a számos tanulmány mellett két önálló könyvet is megjelentetett. E két összetartozó mű analízisnek és szintézisnek az összekapcsolódása. Az egyik könyv, „A régi Bihar vármegye településneveinek történeti-etimológiai szótára” csaknem négyszáz oldalon mutatja be a címben jelzett terület régi helységneveit, a másik mű több mint kétszáz oldal terjedelemben ennek elméleti összegzésére vállalkozik „A régi Bihar vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata” cím alatt. E könyveket a tanulmányokban is megmutatkozó erények jellemzik. Rácz Anita emellett a magyar névetimológiának azt a klasszikus módszerét alkalmazza, amelyet alapműnek számító szótárában Kiss Lajos fejlesztett korszerű színvonalra. A díjra javasolt munkásságát emellett maga a bihari kötődés is közvetlenül kapcsolja Kiss Lajos szellemi örökségéhez.

A fentiek mellett azt is érdekéként említhetjük, hogy Rácz Anita szívesen végez tudományos munkát kutatócsoport tagjaként és társszerzőként is. Tóth Valériával és Hoffmann Istvánnal együtt adta közre a „Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból” 1. és 2. kötetét, és tagja a „Korai magyar helynévszótár” népesebb alkotógárdájának is.

Dr. Rácz Anita eddigi kutatói pályája a magyar történeti helynévkutatás terén színvonalas, komoly tudományos eredményeket és elismerő szakmai visszhangot kiváltó teljesítményt mutat fel. Ezek alapján a kuratórium méltónak találta arra, hogy a Kiss Lajos-díjat 2008-ban neki ítélje oda.

Debrecen, 2008. június 2.

Dr. Hoffmann István
a kuratórium elnöke